

UDK 801.561.3.2

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćen za tisak 7. 12. 1993.

Snježana Kordić
 Filozofski fakultet, Zagreb

Relativizator što

U ovom se radu opisuje jedna od vezničkih riječi relativnih rečenica u hrvatskom jeziku - riječ *što*. S obzirom na razlike u mogućnosti pojavljivanja s prijedlogom, u mogućnosti uvođenja relativne rečenice uz izraženu ili podrazumijevanu imenicu, u mogućnosti uvođenja slobodne relativne rečenice i dr. u radu se pri opisu razdvaja nesklonjivi tip riječi *što* od njezinog sklonjivog tipa. Svojstva obaju tipova prikazana su na osnovi analize korpusa. Pritom se promatra i mogućnost zamjenjivanja pojedinog tipa *što* pomoću zamjenice *koji*; povezanost vrste riječi na koju se relativna rečenica odnosi s upotrebom pojedinog tipa *što*; pojavljivanje lične zamjenice unutar relativne rečenice koju uvodi nesklonjivi *što*; razlike između pojedinih funkcionalnih stilova u učestalosti korištenja riječi *što* za uvođenje relativnih rečenica; restriktivnost rečenica uvedenih pomoću *što* u odnosu na restriktivnost drugih relativnih rečenica itd. Za neke grupe zavisnih rečenica uvedenih pomoću *što* koje se u literaturi obično ne navode kao relativne rečenice u radu se pokazuje da *što* u njima ima ista svojstva kao kad uvodi uobičajene relativne rečenice.

1. Uvod

Zavisna rečenica koja se naziva *relativna* ili *odnosna rečenica* najčešće se ostvaruje kao rečenica s funkcijom atributa uvedena zamjenicom (npr. *Znam odgovor na pitanje KOJE JE POSTAVLJENO.*). Zamjenica koja uvodi relativnu rečenicu naziva se *relativna* ili *odnosna zamjenica*. Osim što uvodi relativnu rečenicu relativna zamjenica unutar nje ima i sintaktičku funkciju (subjekt, direktni objekt, ...). Riječ kojoj relativna rečenica služi kao atribut i koju relativna zamjenica zamjenjuje vršeći i njezinu sintaktičku funkciju naziva se *antecedent* (u prethodnom primjeru antecedent je *na pitanje*).

No, kao što relativna rečenica ne mora uvijek imati funkciju atributa, već

može imati i neku drugu, imeničku funkciju i kao što ne mora uvijek imati antecedent, već se može pojaviti i bez antecedenta, *slobodna*, tako ne mora ni uvijek biti uvedena zamjenicom. Na mjestu relativne zamjenice može se pojaviti riječ koja ima ulogu veznika relativne rečenice, ali, za razliku od zamjenice, nema i sintaktičku funkciju unutar te rečenice. Dok zamjenica svojim nastavačkim morfemima iskazuje različite sintaktičke funkcije, ova riječ pojavljuje se uvijek u istom obliku, ne sklanja se prema sintaktičkoj funkciji koju bi trebalo iskazati (usp. *Čovjek KOJI DOLAZI... Čovjek KOJEG VIDIM... Čovjek O KOJEMU GOVORIM ... / Čovjek ŠTO DOLAZI... Čovjek ŠTO GA VIDIM... Čovjek ŠTO O NJEMU GOVORIM...*). Stoga se radi iskazivanja sintaktičke funkcije uz takvu riječ pojavljuje lična zamjenica. Ono što je zajedničko i relativnoj zamjenici i nesklonjivoj riječi jest da uvode relativnu rečenicu, da su *relativizatori*.¹

2. Razvoj nesklonjivog relativizatora

U povijesti indoevropskih jezika zapažena je tendencija da se sklonjiva relativna zamjenica zamjenjuje nesklonjivom riječi, čiji je oblik po pravilu jednak obliku za srednji rod jednine neke relativne zamjenice.² Takvu riječ Gallis (1956: 7) opisuje kao “uninflected and unchangeable relative particle” i naziva je *relativum generale*. Kurzová (1981: 88) je naziva *Relativpartikel* i *absolute Relativum*, a njezine osnovne tipove grupira prema porijeklu i mjestu u sustavu:

(i) nesklonjivi relativizator oblikom je jednak nominativu i akuzativu zamjenice srednjeg roda, i to ili imeničke relativne i upitne zamjenice (češki *co*, ruski *čto*, hrvatski *što*) ili anaforičke zamjenice (engleski *that*);

(ii) nesklonjivi relativizator dijakronijski je povezan sa zamjeničkim oblikom srednjeg roda, ali sinkronijski je jedan poseban oblik (francuski *que*);

(iii) nesklonjivi relativizator je prilog sa značenjem ‘gdje’ (bugarski *deto*, novogrčki *nov*, njemački dijalektalno *wo*).

U slavenskim jezicima nesklonjivi relativizator je najčešće riječ sa značenjem ‘što’. Da se upravo općeslavenski oblik *что* mogao raširiti u ulози nesklonjivog relativizatora, tumači se time što je čestica *-to*, zamjeničkog

1 Kao naziv za jezične jedinice koje imaju ulogu veznika relativne rečenice dosad se u kroatističkoj literaturi koristio samo termin *relativizator*, v. npr. W. Browne, *Relativna rečenica u hrvatskom ili srpskom jeziku*, doktorska disertacija, FF, Zagreb, 1980; J. Melvinger, “Kolokvijalne rečenice u Vukovu prijevodu Novog zavjeta”, *Revija*, 8-9 (1987), 658-666, Osijek; M. Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, Zagreb, 1987, 24; D. Kučanda & J. van der Auwera, “Bilješka o što i that”, *Strani jezici*, XVI, 1 (1987), 2-11, Zagreb; I. Pranjković, *Hrvatska skladnja*, Zagreb, 1993, 91-97 i I. Pranjković, “Koji i što”, *Jezik*, XXXIV, 1 (1986), 10-17, Zagreb, ili skraćeno *relativ*, v. D. Raguž, “Jesu li da, gdje i kako relativni veznici?”, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, knj. 17, 1991, 217-241, Zagreb. U ulози relativizatora pojavljuju se i prilozni mjesnog, vremenskog i načinskog značenja. O njima v. u Kordić (1993).

2 Više o tome v. u Gallis (1956: 6-8, 12-16), Grickat (1975: 66-77) i pogotovo u Kurzová (1981: 67-101).

porijekla, dodana upitnoj osnovi, vjerojatno sama po sebi nosila osjetnu boju relativne semantike.³ Osim toga, imenička zamjenica *что* ne odnosi se samo na srednji rod, kako bi se moglo zaključiti po njezinom obliku, već se i u upitnoj i u relativnoj službi može odnositi na bilo koji imenički pojam bez obzira na rod i broj. Nadalje, njezina svojstva su joj kasnije omogućila da se, kao tzv. *opći neutrum*, može odnositi i na sadržaj čitave rečenice. Sve to je pogodovalo da se upravo ovaj oblik raširi kao nesklonjivi relativizator.

Mogućnost izgradnje relativne rečenice bez sklonjive relativne zamjenice povezuje se u evropskim jezicima s razvojnim tendencijama na području sintakse - s formaliziranjem rečenične strukture općenito, pa onda i s formaliziranjem strukture relativne rečenice. Takvim formaliziranjem uzrokovan obavezni kontaktni položaj antecedenta i relativizatora smanjio je ulogu kongruencije kao izraza njihove referencijalne identičnosti i omogućio potiskivanje kongruencije kod relativizatora čak i u jezicima gdje je relativizator zamjenica s kongruencijskom kategorijom.⁴ U istom smjeru djelovala je i analogija sa sustavom vezničkih zavisnih rečenica - koristeći nesklonjivi relativizator kao vezničko sredstvo, relativna rečenica se svojom strukturom približila vezničkoj zavisnoj rečenici, koja je u evropskim jezicima glavni način uvrštavanja rečenica.⁵

Status relativne rečenice s nesklonjivim relativizatorom nije jednak u svim evropskim jezicima: dok se u pojedinim jezicima javlja samo kao varijanta s veoma ograničenom upotrebom, u slavenskim je jezicima takva rečenica normirana. Rezultati uspoređivanja upotrebe relativnih rečenica s nesklonjivim relativizatorom naspram upotrebe relativnih rečenica sa sklonjivim relativizatorom podudaraju se kod različitih istraživača: upotreba nesklonjivog relativizatora veća je u govorenom nego u pisanom jeziku, vezana je za predmete i pojmove iz svakodnevnog života, manje je prisutna u intelektualnijem izražavanju.⁶ Danas se zapaža tendencija smanjivanja upotrebe nesklonjivog relativizatora u korist upotrebe sklonjivog relativizatora. Tako se i u našem jeziku posljednjih 100-150 godina, kako se sintaksa pisanog jezika udaljava od sintakse narodnog govorenog jezika te se istovremeno i govoreni jezik pod utjecajem pisanog sve više intelektualizira, odvija dosta brzo proces širenja sklonjivog relativizatora *koji* u relativnim rečenicama.⁷ Među slavenskim jezicima nesklonjivi relativizator najviše je potisnut u ruskom,

3 V. Gricat (1975: 68).

4 O rijetkoj pojavi narušavanja kontaktnog položaja antecedenta i relativizatora u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku v. u Kordić (1992: 134-143).

5 O svemu ovome opširnije v. u Kurzová (1981: 72-74, 88-89, 96-98).

6 Uglavnom iste zaključke nalazimo u Gallis (1956: 7, 178), Gricat (1967: 39), Kurzová (1981: 83), Auwera & Kučanda (1985: 925). Analiza korpusa u ovom radu pokazat će da li navedeni zaključci vrijede za suvremeni hrvatski standardni jezik.

7 O ovoj pojavi v. u Dmitriev (1970: 131-133), Gricat (1975: 221). Kurzová (1981: 90) širenje sklonjivog relativizatora na račun nesklonjivog relativizatora u balkanskim jezicima povezuje s debalkanizacijskom tendencijom, koja bi se mogla opisati općenito kao udaljanje od narodne sintakse, inače karakteristične za balkanske jezike.

češkom i bugarskom, a najsačuvaniji je u slovenskom, makedonskom i lužičkom, dok se između njih po upotrebi nesklonjivog relativizatora nalaze hrvatski, srpski, ukrajinski, bjeloruski i poljski.⁸

3. Kojoj vrsti riječi pripada relativizator *što*

Pri proučavanju relativizatora u hrvatskom jeziku može se zapaziti da je posebna pažnja istraživača bila posvećivana relativizatoru *što*. Kako taj relativizator u nekim relativnim rečenicama ima svojstva tipične zamjenice, a u drugim relativnim rečenicama nema, izazvao je različita mišljenja o tome kojoj vrsti riječi pripada. Jedni autori svrstavaju ga među zamjenice (Maretić³1963: 197; Brabec & Hraste & Živković⁶1965: 105, 205; Težak & Babić⁸1992: 111-112; Gołąb 1972: 42-46; Barić i dr.²1990: 106; Mrazović & Vukadinović 1990: 330-331, 649), drugi ga također svrstavaju među zamjenice, ali pritom razlikuju dva tipa relativizatora *što*, od kojih za jedan navode da nema svojstva tipične zamjenice (Gallis 1956: 129; Kuzmić 1963: 225-229; Ivšić 1970: 328-329; Vitezić 1973: 184; Maček 1975: 38-39), treći razlikuju dva relativizatora *što*, od kojih jedan smatraju zamjenicom, a drugi veznikom (Stevanović 1939: 209; Belić 1950: 232 i 1954: 3; Grickat 1967: 32-33, 40; Pavešić 1971: 179; Browne 1986: 23-24, 31, 116-117; Pranjković 1986: 12, 15; Stanojčić & Popović & Micić 1989: 296, 299, 301). Auwera & Kučanda (1985: 917-962) i Kučanda & Auwera (1987: 2-11) tvrde da je, za razliku od zamjениčkog tipa relativizatora *što*, drugi tip relativizatora *što* kategorijalno nediskretan jer se na osnovi svojih svojstava podjednako može opisati i kao netipična zamjenica i kao netipični veznik. Razmišljanje o kategorijalnoj nediskretnosti očito je i u polusloženci *zamjenica-veznik*, kojom Stevanović (⁶1991: 297) opisuje onaj tip relativizatora *što* koji nema svojstva tipična za zamjenicu. Anićev *Rječnik* (1991: 719) ne donosi podatak o kategorijalnoj pripadnosti relativizatora *što* iako uza sve ostale relativizatore navodi i podatke o njihovoj kategorijalnoj pripadnosti. Podijeljenim mišljenjima oko toga da li razlikovati zamjениčki relativizator *što* od vezničkog relativizatora *što* pridružuje se još i mišljenje da je od dva tipa relativizatora *što* jedan zamjenica, a drugi prilog (Raguž 1990: 224; Katičić²1991: 179, 195-197).

Ono što je zajedničko navedenim mišljenjima o relativizatoru *što* jest da ili nagovještavaju potrebu razlikovanja dvaju relativizatora *što* ili razlikuju dva relativizatora *što*. U ovom radu razdvajam sklonjivi relativizator *što* (*što_S*) od nesklonjivog relativizatora *što* (*što_N*) zbog razlike koju ta dva relativizatora pokazuju u svojoj sklonjivosti, mogućnosti pojavljivanja s prijedlogom, funkciji, antecedentima i dr. *Što_S* ima potpunu padežnu paradigmu kao i upitna zamjenica *što* (usp. *Ono ŠTO SE ČITA... Ono ČEGA NEMA... Ono ČEMU SE RADUJEM...* itd. te *Što se čita? Čega nema? Čemu se radujem?* itd.). *Što_N* nema padežnu paradigmu - uvijek se pojavljuje u obliku koji odgovara nominativu i akuzativu upitne odnosno relativne zamjenice *što* (*Knjiga ŠTO SE ČITA... Knjiga ŠTO JE NEMA... Knjiga ŠTO JOJ SE RADUJEM...* itd.). Dok se *što_S* može pojaviti neposredno iza prijedloga, *što_N* ne može (usp. *Ono PO*

8 Dmitriev (1972: 295).

ČEMU SAM POZNAT... / Svojstvo ŠTO SAM PO NJEMU POZNAT... *Svojstvo PO ŠTO SAM (NJEMU) POZNAT...). Što_S ima sintaktičku vrijednost imenice, tj. vrši u relativnoj rečenici funkciju subjekta ili direktnog objekta ili dr. Što_N nema takvu funkciju, a to je vidljivo iz pojavljivanja lične zamjenice, koreferencijalne s antecedentom, koja na sebe preuzima iskazivanje antecedentove funkcije unutar relativne rečenice. Dok je izostavljanje lične zamjenice uz što_N neprihvatljivo kad god je potrebno iskazati funkciju antecedenta unutar relativne rečenice, dotle je dodavanje iste lične zamjenice uz što_S neprihvatljivo

(usp. Čovjek ŠTO_N GA VIDIM... *Čovjek ŠTO_N VIDIM... / Ono ŠTO_S VIDIM... *Ono ŠTO_S GA VIDIM...).

Iz navedenih svojstava relativizatora što_S i što_N proizlazi da je što_S zamjenica, koja vrši i funkciju uvođenja relativne rečenice (veznička funkcija) i iskazuje sintaktičku funkciju antecedenta unutar te rečenice (zamjenička funkcija). Što_N nije zamjenica - vrši vezničku, ali ne i zamjeničku funkciju. Da li ga stoga smatrati veznikom ili ga možda uvrstiti među priloge? Budući da što_N nije odredba glagola, a prilozi su prvenstveno odredbe glagola, i budući da time što ne može doći neposredno iza prijedloga što_N pokazuje isključivost uobičajeniju za veznike nego za priloge⁹, smatram ga veznikom.¹⁰ Priložna kategorizacija dolazila bi u obzir samo za jedan manji broj primjera upotrebe relativizatora što_N, kada se on pojavljuje umjesto priloga *koliko*. Takve primjere izdvajam u zasebnu grupu jer imaju svojstva drugačija od onih vezanih za upotrebu vezničkog relativizatora što_N. O svakom od navedenih relativizatora *što*, kao i o razlici u njihovim antecedentima detaljnije će se govoriti u sljedećim poglavljima, na osnovi rezultata dobivenih analizom korpusa.

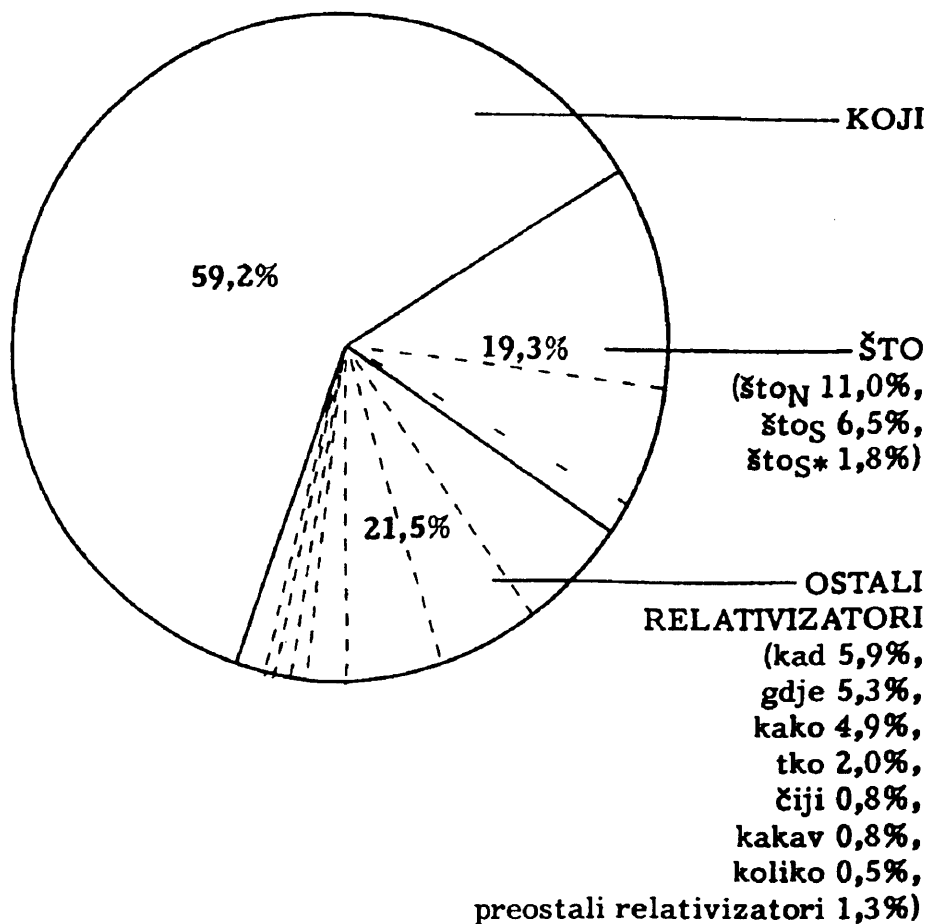
4. Analiza korpusa

Da bi se dobio uvid u moguće razlike među funkcionalnim stilovima, u korpusu su zastupljeni svi funkcionalni stilovi pisanoga jezika (književni, administrativno-pravni, znanstveni, novinski), kao i jednim manjim dijelom govoreni jezik. Prilikom prikupljanja korpusa nastojalo se zahvatiti što više različitih predstavnika iz svakog funkcionalnog stila, kao i što ravnomjernije teritorijalno obuhvatiti standardni jezik. S namjerom da imamo što veću vremensku distancu od analiziranog jezika, a da istovremeno taj jezik pripada suvremenom hrvatskom standardnom jeziku korpus je prikupljen iz vremena neposredno nakon obuhvatnijeg normiranja hrvatskog jezika (iz tekstova objavljenih od 1900. do 1910. godine). Prikupljeni korpus sadrži ukupno 2774 relativne rečenice, od kojih je 60% uvedeno zamjeničkim relativizatorom *koji*, daljnjih 20% relativizatorima *što*, a svi ostali relativizatori (*kad*, *gdje*, *kako*,

9 Prilog koji uvodi rečenicu može doći neposredno iza prijedloga: *Mnogo radim OD KADA SAM SAZNAO...*

10 Autori koji što_N smatraju prilogom nisu bez ostatka uvjereni u opravdanost takve kategorizacije. Tako Raguž (1990: 224) u zaključku kaže za što_N: "Ako !/ bi ga i trebalo držati za prilog, onda bi to bio neki prilog egzistencije."

tko, čiji, kakav, koliko, kuda, odakle, dok, kamo, otkuda, čim, koliki, kao što, ...) uvode preostalih 20% relativnih rečenica.¹¹

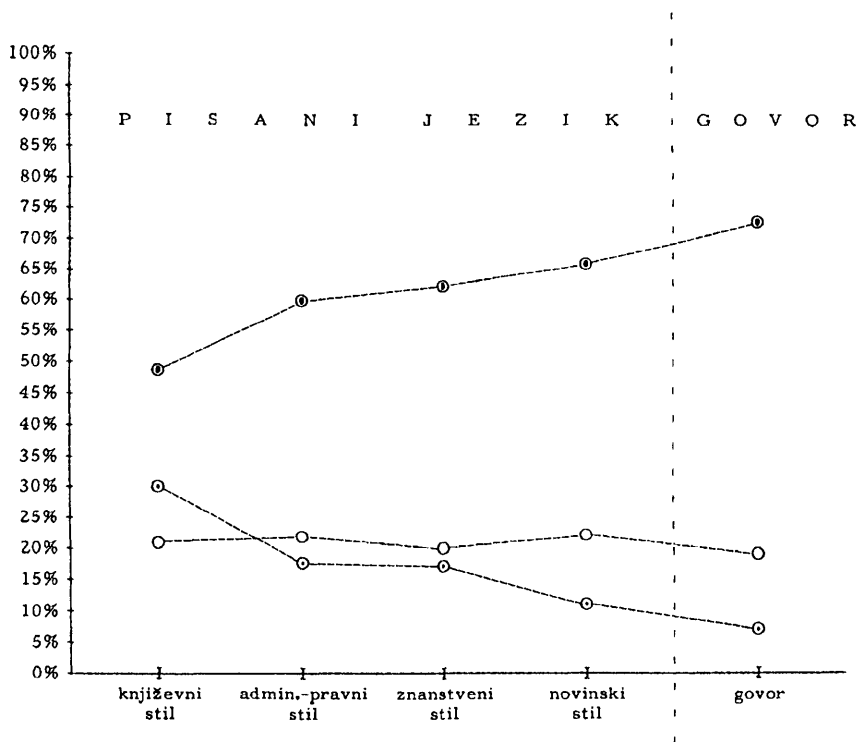
Pogledamo li zastupljenost relativizatora u svakom pojedinom funkcionalnom stilu, vidimo da je grupa relativizatora nabrojanih pod *ostali* podjednako zastupljena u svakom od stilova, dok upotreba relativizatora *koji* i *što* primjetno varira od stila do stila:

11 Prikazani postoci dobiveni su kao srednja vrijednost (aritmetička sredina) postotaka iz četiri različita funkcionalna stila pisanoga jezika. Relativizator *što_S*, podtip je relativizatora *što_S*.

Tabela 1: Zastupljenost pojedinog relativizatora po funkcionalnim stilovima

	PISANI JEZIK									GOVOR	
	FUNKCIONALNI STILOVI								ukupno		
	književni		adm.-pravni		znanstveni		novinski			%	%
	broj RR-a	%	broj RR-a	%	broj RR-a	%	broj RR-a	%	$\frac{\%}{4}$		
KOJI	184	48,7%	211	59,9%	466	62,3%	795	66,0%	59,2%	67	72,8%
ŠTON	74		42		66		46			4	
ŠTOS	35	30,2%	14	17,9%	48	17,5%	75	11,6%	19,3%	2	7,6%
ŠTOS*	5		7		17		19			1	
KAD	21		17		40		83			3	
GDJE	22		20		43		60			1	
KAKO	9		29		34		59			4	
TKO	11		3		6		32			5	
ČIJI	1		2		9		11			0	
KAKAV	7		0		9		4			1	
KOLIKO	2		5		3		5			0	
KUDA	3	21,1%	2	22,2%	0	20,2%	2	22,4%	21,5%	0	19,6%
ODAKLE	2		0		1		4			0	
DOK	0		0		2		4			0	
KAMO	1		0		1		2			1	
OTKUDA	1		0		2		0			0	
ČIM	0		0		1		0			0	
KOLIKI	0		0		0		1			0	
KAO ŠTO	0		0		0		1			3	
TE	0		0		0		1			0	
ukupno	378	100%	352	100%	748	100%	1204	100%	100%	92	100%

Dijagram uz tabelu 1

⊙ → % RR-a s relativizatorom KOJI u pojedinom funkcionalnom stilu

⊙ → % RR-a s relativizatorima ŠTO u pojedinom funkcionalnom stilu

○ → % RR-a s OSTALIM RELATIVIZATORIMA u pojedinom funkcionalnom stilu

⊙ + ⊙ + ○ = 100 %

Tabela 1 i dijagram uz tabelu 1 pokazuju da je najmanji postotak upotrebe relativizatora *koi* u književnom stilu (48,7%) te da se taj postotak preko administrativno-pravnog, znanstvenog i novinskog stila povećava do najvišeg u govoru (72,8%)¹². S druge strane, relativizatori *što* najviše se koriste u književnom stilu (30,2%), a njihov postotak opada preko administrativno-

12 Pri sakupljanju korpusa po funkcionalnim stilovima nije bilo moguće, zbog vremenske distance od početka XX. stoljeća, prikupiti veći korpus iz govorenog jezika. Ipak je pronađen mali korpus govorenog jezika zabilježenog stenografskim zapisnikom govora. Taj korpus, iako mali (i stoga odvojeno prikazivan), može nam poslužiti kao prilično pouzdan orijentir jer se njegovim opisom došlo do rezultata koji se logički potpuno uklapaju u sustav dobiven opisom drugih stilova u pisanom jeziku. Prikupljeni korpus i istraživanje prikazano u ovom članku dio su autoričinog magistarskog rada.

-pravnog, znanstvenog i novinskog stila do najnižeg u govoru (7,6%). Ovakva, obrnuto proporcionalna zastupljenost relativizatora *koji* i *što* prvenstveno je rezultat veće odnosno manje upotrebe relativizatora *što_N*. *Što_N* je stilka rezerva za *koji* pa se može pratiti koliko govornici/pisci u pojedinom stilu nastoje postići raznovrsnost izbjegavanjem korištenja ionako najučestalijeg relativizatora *koji*. Tako se, među stilovima pisanoga jezika, *što_N* najčešće pojavljuje u književnom stilu (20%), da bi njegov postotak opadao preko administrativno-pravnog (12%), znanstvenog (9%), do najnižeg u novinskom stilu (4%), koji je najbliži govorenom jeziku. U govorenom jeziku dinamičnost, brzina ostvaraja i spontanost smanjuju mogućnost stilskog dotjerivanja. Zato se u govorenom jeziku daleko najčešće koristi neutralni relativizator *koji*, a relativizator *što_N*, koji bi bio stilka rezerva za izbjegavanje ponavljanja relativizatora *koji*, u govoru se rijetko pojavljuje. Iz ovoga proizlazi da ranije spomenute tvrdnje lingvisti kako je veća upotreba relativizatora *što_N* karakteristična za govoreni jezik ne vrijede za suvremeni hrvatski standardni jezik.¹³ Književni stil najviše teži raznovrsnosti izraza pa i najviše izbjegava ponavljanje najučestalijeg relativizatora *koji*. Stoga se u književnom stilu daleko više nego u drugim stilovima pojavljuju relativizatori *što* (tu je prvenstveno uključena veća upotreba relativizatora *što_N* kao stilske rezerve za *koji*, ali i veća upotreba relativizatora *što_S*). Po ovom svojstvu književni stil je najudaljeniji od novinskog stila i od govorenog jezika.¹⁴

Podijelimo li relativizatore na grupu zamjeničkih, vezničkih i priložnih, proizlazi da zamjenički relativizatori uvode 71% relativnih rečenica, veznički 11% i priložni 18%.

Redoslijed funkcionalnih stilova prema rastu postotka zamjeničkih odnosno

- 13 Pitanje je da li vrijede i za stariji jezik jer su njihovi zaključci doneseni na osnovi analize prvenstveno književnih tekstova za koje su smatrali da bi mogli biti najbliži govorenom jeziku. No, kao što korpus u ovom radu pokazuje, upravo književni stil je od svih stilova pisanoga jezika po ovom svojstvu najudaljeniji od govorenog jezika. Svoju pretpostavku provjerila sam na jednom uzorku starijeg jezika (iz 18. st.) koji je svojim stilom pisanja blizak razgovornom jeziku - *Satir iliti divji čovik* M. A. Reljkovića iz 1762. godine (82 str.). U njemu je od 268 pronađenih relativnih rečenica samo 7 uvedeno nesklonjivim relativizatorom *što_N* - 2,5%. O tome više v. u Kordić (1993e).
- 14 Opis rezultata dobivenih analizom korpusa pružaju i Dmitriev (1970: 126-133) i Maček (1975: 27). Usporedimo li rezultate Dmitrieva s rezultatima dobivenim u ovom radu, zapažamo: (i) podudara se podatak da je zastupljenost relativne zamjenice *koji* u znanstvenom i novinskom stilu veća nego u književnom stilu; (ii) ne podudaraju se postoci zastupljenosti relativne zamjenice *koji*: Dmitriev za književni stil navodi 74%-88%, a u ovom radu je 48,7%, Dmitriev za znanstveni i novinski stil navodi 90-95%, a u ovom radu je 62,3% u znanstvenom stilu i 66% u novinskom stilu; (iii) podudara se podatak da je nesklonjivi relativizator *što_N* više zastupljen u književnom stilu nego u znanstvenom i novinskom. Maček (1975) ne analizira korpus prema funkcionalnim stilovima, već samo navodi postotak zastupljenosti pojedinog relativizatora u korpusu: *koji* 69%, *što_S* 9%, *što_N* 1%, *čiji* 3%, *gdje* 3%, *kada* 2%, *tko* 1%, a za preostalih 12% nije navedeno kojim relativizatorima pripadaju.

padu postotka vezničkih relativizatora isti je kao prema rastu postotka relativizatora *koji* odnosno padu postotka relativizatora *što* jer presudni utjecaj na rast zamjenica ima zamjenica *koji*, koja čini 84% svih zamjenica, a presudni utjecaj na veznike ima veznik *što_N*, koji čini 99% svih veznika.

4.1. Zamjenički relativizator *što_S*

Zamjenica *što_S* ima sintaktičku vrijednost imenice. Kao imenička zamjenica, *što_S* se nikad, bilo u upitnoj službi, bilo u službi relativizatora, ne pojavljuje u istoj sintagmi s imenicom, na mjestu njezine odredbe, kako se najčešće koristi npr. pridjevna zamjenica *koji* (usp. [*Koji stol*] je pomaknut? i *[*Što stol*] je pomaknut?). Dok se imenica, čak i kad nije neposredno izrečena, podrazumijeva uz pridjevnju zamjenicu *koji* jer rod i broj zamjenice *koji* ovise o toj imenici, uz imeničku zamjenicu *što_S* ne podrazumijeva se imenica. Rod i broj zamjenice *što_S* ne ovise o imenici, već zamjenica *što_S* uvijek pokazuje jednu, nemarkiranu stranu u tim kategorijama - srednji rod i jedninu (usp. [*Koji*] je pomaknut?, *[*Što*] je pomaknut? i [*Što*] je pomaknuto?). Da bi se dobila ovjerena upitna rečenica sa zamjenicom *što_S*, treća među navedenim primjerima, bilo je nužno da glagolski pridjev svojim oblikom pokazuje srednji rod i jedninu, tj. da bude kongruentan sa zamjenicom *što_S*. To dokazuje da je *što_S* jedina imenička riječ u subjektu te da se sadržaj neke druge imeničke riječi ne podrazumijeva. Zbog svojih svojstava zamjenički relativizator *što_S* ima potpuno različite antecedente od zamjeničkog relativizatora *koji*, i jedan relativizator nije moguće zamijeniti drugim.¹⁵

4.1.1. Sastav antecedenata

U ulozi antecedenata ispred relativne rečenice uvedene pomoću *što_S* najčešće se nalazi pokazna zamjenica *ono*:

- (1) ONO, ŠTO ODAJU NJENI ZVUKOVI nije, nego opoj i milota. (nD, D,2:3)¹⁶
- (2) IZ ONOGA, ŠTO JE REKAO, dalo se je razabrati da nije čuo znaka trublje (...). (nN,Z,177:3)
- (3) (...) kažemo ONO ŠTO SE SJECAMO (...). (nD,D,2:3)

U primjerima kakve predstavlja (1), i kakvi su najučestaliji, oblici pokazne zamjenice i relativizatora podudaraju se, pokazujući nominativ ili akuzativ. Učestalost pojavljivanja zamjenica *ono što* upravo u nominativno-akuzativnom obliku, što je zahtjev koji pred njih postavlja iskazivanje dviju njihovih najučestalijih funkcija - funkcije subjekta i funkcije direktnog objekta - po svojoj prilici utječe da ponekad relativizator ima nominativno-akuzativni oblik čak i u primjerima gdje bi njegovoj funkciji unutar relativne rečenice odgovarao drugi padežni oblik, kao u (3). Takvi primjeri, u kojima se oblik relativizatora

15 Pranjčević (1986: 12, 15) ističe da postoje dva relativizatora *što* i da jedan od njih, zamjenički *što*, nije nikad zamjenjiv s *koji*, a drugi, veznički *što*, uvijek je zamjenjiv s *koji*.

16 U primjerima su velikim slovima ispisivani antecedenti i relativna rečenica, a ako relativna rečenica otvara mjesto nekoj drugoj zavisnoj rečenici, ta zavisna rečenica pisana je kurzivom. Nakon primjera u zagradi je navedena kratica izvora. Prvo slovo u kratlici označava funkcionalni stil.

ravnao prema obliku pokazne zamjenice i prema njezinoj funkciji u nadređenoj rečenici, a ne prema funkciji relativizatora u relativnoj rečenici, mogu se tumačiti kao postojanje tendencije za učvršćivanjem *ono što* kao cjeline, u kojoj je nominativno-akuzativni oblik obiju zamjenica nadvladao nad drugim oblicima relativne zamjenice. Dok se u primjerima poput (1) češće može govoriti i o ispustivosti pokazne zamjenice, u primjerima poput (2), gdje se oblici pokazne zamjenice i relativizatora ne podudaraju, pokaznu zamjenicu nije moguće ispustiti.

Osim pokazne zamjenice *ono*, često se u ulozi antecedenta ispred relativne rečenice uvedene pomoću *što_S* nalazi opća zamjenica *sve*, a korpus sadrži i po nekoliko primjera u kojima je u ulozi antecedenta *sve ono*, neodređena zamjenica *nešto* ili pokazna zamjenica *to*:

- (4) To je SVE, ŠTO SE ZA NJIH MOŽE REĆI. (kJPK:15)
- (5) (...) bosanski kralj Stjepan Ostojić uzme u svoju zaštitu SA SVIM, ŠTO IMA OD KRUNE UGARSKE. (zFŠ:21)
- (6) (...) da imadu SVE ONO, ŠTO JE OBEĆANO KNEZU HRVATINU, NJEGOVOJ BRAĆI I SINOVIMA, točno i držati. (zFŠ:8)
- (7) Prisustvujemo NEČEMU, ŠTO NE SAMO DA JE RIEDKO, *nego možemo reći unicum*. (nH,Z,250:1)
- (8) Odatle je dolazilo TO, ŠTO NIJE NI PO UZGOJU, NI PO NAVICI MOGLA PRIMITI OD RODITELJSKE KUĆE? (kVN:11)

U usporedbi s relativizatorom *koji*, koji izuzetno rijetko uvodi relativnu rečenicu ispred koje nije izražen antecedent, ili u usporedbi s relativizatorom *što_N*, koji nikad ne uvodi takvu rečenicu *što_S* često uvodi relativnu rečenicu ispred koje nije izražen antecedent.¹⁷

- (9) Kao da znači: ŠTO JE BAN STJEPAN ZA SVOJEGA ŽIVOTA DAO i nakon smrti svoje ostavio Vlatku Vukoseliću, da mu se ne oduzimlje. (zVM: 190-191)

4.1.2. Podtip relativizatora *što_S*

Što_S uvodi i relativnu rečenicu koja se odnosi na čitavu rečenicu kao na svoj antecedent. Usljed toga *što* upućuje na čitavu rečenicu, *što_S* se u ovoj ulozi naziva *prosentencijalizatorom*¹⁸. Iako se i u takvim primjerima radi o zamjeničkom relativizatoru *što_S*, taj tip relativnih rečenica uvedenih njime bitno se razlikuje od drugih relativnih rečenica koje isti relativizator uvodi: dok relativne rečenice u poglavlju 4.1.1. imaju zamjenicu za antecedent ili nemaju nikakav antecedent, *restriktivne*¹⁹ su odredbe i često su *preponirane*²⁰, relativne rečenice o kojima je riječ u ovom poglavlju imaju za antecedent čitavu

17 Više o relativnim rečenicama bez izraženog antecedenta, tzv. *slobodnim* relativnim rečenicama, uvedenim relativizatorom *što_S*, ali i drugim relativizatorima v. u Kordić (1993a: 148-154).

18 Termin Jackendoffov, v. u Klajn (1985: 78).

19 *Restriktivna* odredba sužava opseg referenata pojma koji određuje, a *nerestriktivna* odredba to ne čini. Više o restriktivnim i nerestriktivnim relativnim rečenicama v. u Kordić (1992a: 152-164).

20 *Preponirana* je ona relativna rečenica koja se nalazi ispred nadređene rečenice.

rečenicu, nerestriktivne su odredbe i uvijek su postponirane. Stoga ih zasebno promatram, a *što_S* koji ih uvodi obilježavam *što_{S*}*.

- (10) SVAKI IMA SVOJ NAČIN MIŠLJENJA, ŠTO JOŠ NE ZNAČI *da moramo ko pas na mačku*. (kJKP:8)
- (11) TAJ JE PRIEDLOG PRIHVATILA CIELA KOMORA, NA ŠTO JE ZASIEDANJE SABORA ZATVORENO. (nO,Z,250:1)
- (12) IZA TOGA JE TVRTKO IMAO MIRNO VLADANJE, ČIME MU SE PRUŽI PRILIKA, *da stane razmišljati oko osiljenja vlasti svoje*. (zFŠ: 19)
- (13) OVU SAM RASPRAVU DOBIO PO LJUBAZNOSTI PREDSTOJNIKA WEATHER BUREAU U WASHINGTONU G. W. MUNROA, NA ČEMU MU OVIME ZAHVALJUJEM. (zSS:187)

Iz (10)-(13) vidljivo je da bi jednostavnom preoblikom, zamjenom relativizatora *što_{S*}* pomoću *to* i dodavanjem veznika *a / ali* u (10) odnosno *i* u (11)-(13), zavisne relativne rečenice postale nezavisne rečenice. Semantički se zamjenica *što_{S*}* u ovakvim primjerima razlikuje od zamjenice *to* samo po tome što ima obilježje [+ relativizator]. Preostali dio značenja zamjenice *što_{S*}* isti je kao kod zamjenice *to*, a pripada oblasti upućivanja na dato koje nema svojstva [+ živo] i [+ lice]. Zbog ovih svojstava *što_{S*}* je na neki način korelativ rečenice koja se nalazi ispred njega i koju on sintaktički i semantički sumira zastupajući je u drugoj rečenici. Ni u ovoj ulozi *što_{S*}* nije zamjenjiv s *koji*.²¹

Usljed sličnosti zavisne relativne rečenice sa *što_{S*}* i nezavisne rečenice s *i to*, *a to* i sl., u literaturi se govori o njihovoj tzv. *sinonimnosti*. Bauer (1960: 15) ubraja takve relativne rečenice u nezavisne rečenice i zove ih *nepравim* relativnim rečenicama. Pranjković, s druge strane, ističe strukturnu različitost između njih i nezavisnih rečenica, koja je rezultat primjene različitih operacija (*uvrštavanja / spajanja*) na iste ishodišne rečenice i rezultat je upotrebe različitih sredstava veze, od kojih jedno naglašava značenjsku zavisnost i neravnopravnost među rečenicama (*subordinirani konektor*), a drugo uspostavlja ravnopravan odnos među rečenicama (*koordinirani konektor*).²²

Iako je za ovaj tip relativnih rečenica karakteristično da se ne odnose ni na jednu riječ pojedinačno, već na čitavu rečenicu, ima primjera u kojima se odnose samo na glagolsku sintagmu:

- (14) Inozemni cigani kao štajerski, kranjski, magjarski, bosanski itd. bez obzira na to, da li putne izprave posjeduju ili ne, IMADU SE ZA-

21 U korpusu nisam našla nijedan primjer da se oblik zamjenice *koji* nalazi na mjestu zamjenice *što_{S*}*, koja upućuje na čitavu rečenicu. Ovu nemogućnost zamjenjivanja *što_{S*}* s *koji* Klajn (1985: 78-79) objašnjava time što se za nepredmetnu referenciju u pravilu ne upotrebljava predmetna relativna zamjenica, kakva je *koji*, pa ni njezin srednji rod, nego jedan poseban oblik: u ruskom *kotoryj* (predmetno) / *čto* (nepredmetno), u njemačkom *der* ili *welcher* / *was*, u francuskom *qui* ili *que* / *ce qui*, *ce que*, u talijanskom *che* ili *il quale* / *il che*, *cio che*, *cosa che*. Klajn navodi da jedino u engleskom, koji ima složenu upotrebu relativnih zamjenica, jedna ista zamjenica, *which*, može poslužiti i za predmetnu (samo neživu) referenciju i za nepredmetnu.

22 V. više u Pranjković (1984: 27-28).

USTAVITI I OBLASTI PREDVESTI ILI BLIŽNJOJ OBCINI PREDATI, ŠTO SE I SA HRVATSKO-SLAVONSKIM CIGANIMA, BOG-CIMA, KAO I SA SVIM SKITALICAMA UČINITI IMA, *ako ne posjeduju valjane putne izprave.* (pNZN:9)

Relativne rečenice uvedene relativizatorom $što_S$, mogu se javiti i kao umetnute modalne strukture:

- (15) DA LI JE BOSANSKI KRALJ TOM PRILIKOM PREUZEAO KAKIH OBVEZA SA SVOJE STRANE, ŠTO JE VRLO VJEROJATNO, nuzgredna je stvar (...). (zFŠ:29)

4.2. Veznički relativizator $što_N$

Za razliku od zamjeničkog relativizatora $što_S$, veznički relativizator $što_N$ uvijek dolazi uz antecedente uz koje je moguće upotrijebiti i relativizator *koji*. Da se odnos između antecedenata i predikata zavisne rečenice može uspostaviti na dva načina - pomoću *koji* odnosno pomoću $što_N$ - spominju još gramatike iz prošlog stoljeća (Veber 1876: 154-155). U opsežnoj literaturi posvećenoj uspoređivanju relativizatora $što_N$ i *koji* navodi se da su $što_N$ i *koji* dva paralelna, zasebna načina za iskazivanje istog sintaktičkog odnosa (Belić 1950: 232), da se $što_N$ može upotrebljavati svuda gdje se upotrebljava *koji*²³ (Stevanović 1939: 208; Gallis 1956: 170-171; Vitezić 1973: 184-185), da nema semantičke razlike između relativnih rečenica uvedenih pomoću $što_N$ i relativnih rečenica uvedenih pomoću *koji* (Auwera & Kučanda 1985: 925). Stavovi u literaturi nisu ujednačeni, razilaze se (kao što je u poglavlju 3. pokazano) već kod definiranja kategorijalnog statusa relativizatora $što_N$.²⁴

4.2.1. Upotreba lične zamjenice

Bitna razlika između $što_N$ i *koji* proizlazi iz razlike u njihovoj vezničkoj odnosno zamjeničkoj prirodi, uslijed koje $što_N$ ne može, a *koji* može iskazivati sintaktičku funkciju antecedenata u relativnoj rečenici. Kako ta sintaktička funkcija mora biti iskazana i kad je relativizator $što_N$, pojavljuje se uz $što_N$ lična zamjenica, koreferencijalna s antecedentom, koja tu sintaktičku funkciju iskazuje svojim nastavačkim morfemom. Ta lična zamjenica naziva se i *resumptivnom*²⁵ jer je njezina jedina uloga da u relativnoj rečenici "rezimira"

23 Raguž (1990: 183-184) ističe da ima i razlike u upotrebi između $što_N$ i *koji* jer se $što_N$ ne može upotrijebiti kao relativizator u hipotetičkoj rečenici koja je slobodna i preponirana (usp. *Koji zakasni, taj...* i **Što zakasni, taj...*). Ova Raguževa tvrdnja uklapa se u opće pravilo, navedeno u Smits (1990: 67) da veznici nikad ne uvode slobodnu relativnu rečenicu, tj. relativnu rečenicu bez izraženog antecedenata. Ni korpus koji sam u ovom radu analizirala ne sadrži nijednu slobodnu relativnu rečenicu koja bi bila uvedena vezničkim relativizatorom $što_N$.

24 Uslijed neuočavanja razlike između $što_N$ i $što_S$, izvode se pogrešne tvrdnje, kakve se mogu naći čak i u najnovijim gramatikama. O tome više v. u Kordić (1992b: 151-152, 154-155).

25 Pod nazivom *resumptivum* ili *resumptive pronoun* opisuju je Lehmann (1984: 45, 152, 209, 227-240, 251, 270), Auwera & Kučanda (1985: 924-925), Rudin (1986: 10, 135-138, 143-146), Smits (1990: 54).

funkciju i značenje antecedenta. Ne pojavljuje se nikada u relativnim rečenicama uvedenim pomoću zamjeničkih relativizatora pa se stoga može promatrati kao specifičnost relativnih rečenica uvedenih vezničkim relativizatorom *što_N*. Dok zamjenički relativizatori ujedno imaju i vezničku i zamjeničku ulogu, u relativnim rečenicama sa *što_N* ove dvije uloge su podijeljene - vezničku ima *što_N*, a zamjeničku ima lična zamjenica. Starije gramatike (Veber 1876: 154-155; Rešetar ²1922: 175; Strohal 1928: 27; Florshütz ⁴1940: 190) navode da se lična zamjenica može ispustiti u akuzativu (pa i u instrumentalu, po nekim autorima) ukoliko se odnosi na nešto neživo, ali novije gramatike (Barić i dr. ²1990; Katičić ²1991) ovo pravilo više ne navode.

Primjeri iz korpusa pokazuju da se lična zamjenica nikad ne pojavljuje ako bi antecedent u relativnoj rečenici bio subjekt:

(16) Zavičaj spljetskoga hercega bili su Donji Kraji, to jest ONAJ PRE-DJEL, ŠTO SE ŠIRI U PORJEČJU GORNJEGA I SREDNJEGA VRBASA I SANE. (zFŠ:2)

(17) Preuzimam, uz garanciju, popravke strojeva, motora, dvokolica i SVIH PREDMETA ŠTO ZASJECAJU U MEHANIČKU STRUKU. (nRNL, R,104:4)

(18) Nije nego izašao na vrata, drekne NEKOLIKO DJECE, ŠTO SE ONUDA UVIJEK NAGANJAJU: "Majmun, majmun!" (nN,Z,179:3)

S druge strane, ako bi antecedent u relativnoj rečenici bio direktni objekt, lična zamjenica se pojavljuje uvijek kad taj objekt označava nešto živo, a gotovo uvijek se pojavljuje i kad taj objekt označava nešto neživo:²⁶

(19) Njemu jadnom! NJEMU, ŠTO GA / RODILO JE DIVLJE BRDO, / a od samog vječnog boga / sudjeno mu tlo bje tvrdo. (kAK:9)

(20) PO LISTU ŠTO GA JE OSTAVIO, čini se, da je to učinio radi dugova. (nO,Z,250:3)

(21) (...) ali zato nam o njoj govori ban Tvrtko U POVELJI OD II. AUGUSTA 1366., ŠTO JU JE IZDAO U ŽUPI RAMI POD GRADOM PROZOROM, ovako (...). (zFŠ:17)

(22) Ni "Hrvatstvu" ne ću odgovarati - tek ne mogu da zatolim svoje čudjenje: kako to, da i "Hrvatstvo" može donositi i preštamovati ONAKOVE KLEVETE I PRLJAVŠTINE, ŠTO IH IZRIGAVA JEDNO "HRVATSKO PRAVO" PROTI MLADOM HRV. SVEĆENIKU!?! (nO, Z,250:3)

Samo u nekoliko primjera kad bi iskazivala direktni objekt koji označava nešto neživo lična zamjenica je ispuštena:²⁷

(23) To je JEDINI ŠEŠIR, ŠTO IMAM. (kJPK:6)

(24) On počesto ne uzima riječ u pravom značenju, nego joj podaje drugo

26 Više o ulozi kategorije *živo/neživo* v. u Kordić (1993b: 103-108).

27 Lična zamjenica uz relativizator pojavljuje se i u drugim jezicima, a mogućnosti njezinog izostavljanja u pojedinoj funkciji razlikuju se od jezika do jezika: npr. u švicarskom njemačkom izostavlja se uvijek na mjestu subjekta i direktnog objekta, u arapskom se upotrebljava i za direktni objekt, a u engleskom se ne upotrebljava ni za prijedložni objekt. O tome više v. u Lehmann (1984) i Riemsdijk (1989).

značenje PO SLIČNOSTI, ŠTO JOJ POJAM IMA S DRUGOM RIJEČI. (kJT:164)

- (25) Kako se već izjavilo PRAVA odnosno OBVEZE, ŠTO ODLOMAK MRAVINCA DAJE i udjeljuje gorinavedenim kupcima, ovi ih imaju u cjelini prenijeti na anonimno društvo (...). (pSM:6)
- (26) (...) u svrhu da uzmogne podmiriti bar dio DUGA, ŠTO ISTA CRKVA SADA DUGUJE, netom budu izvršeni uvjeti (...). (pSM:12)
- (27) Po 68 opć. pr. ima se preko objave redovito izložene naznačiti dan izbora i PREDMET ŠTO ĆE ZBOR PRETRESATI. (pSM:20)
- (28) Ustanovljuje se VJEKOVITA NASLJEDNA GODIŠNJA DAĆA ZA GORIREĆENO ZEMLJIŠTE U SVOTI OD KRUNA 1200 (HILJADU DVIJE STOTINE), ŠTO ĆE KUPCI GG. MATE VIDOVIĆ, ARTUR RETTI, D.R IVAN MAROVIĆ I PETAR MANZUTTO ISPLAĆIVATI (...). (pSM:13)
- (29) Prva ti je gluma bila / Nejake ti sestre jauk / PRVA GLAZBA, ŠTO SI SLUŠO, / Bistro, milo, gorsko vrelo. (kAK:10)

Što se tiče ostalih funkcija koje bi antecedent mogao imati unutar relativne rečenice, korpus pokazuje da se tada u pravilu ne koristi kao relativizator *što_N*. Osim jednog primjera u kojem je *što_N* relativizator na mjestu prijedložnog akuzativnog objekta, (30), i jednog primjera u kojem je *što_N* na mjestu lokativne priložne oznake, (31), za druge funkcije antecedenta u relativnoj rečenici ne nalazimo nijedan primjer upotrebe relativizatora *što_N*:

- (30) (...) napokon da se istim prostorom okoriste ZA KOJEMUDRAGO PREVOZNO SREDSTVO, ŠTO BI KUPCI PRONAŠLI, *da im konvenira upotrebiti*. (pSM:6)
- (31) Podilazile su ga uspomene na njegovu mladost, na njegove godine plovidbe sa letimičnim ljubavnim zgodama U MJESECIMA ŠTO JE BORAVIO NA KOPNU. (nRNL,R,103:1)

I navedena dva primjera djeluju neobično, pogotovo primjer (31).²⁸ Dok bi primjer (30) s pojavljivanjem lične zamjenice možda postao prihvatljiviji, u primjeru (31) ne bi ni pojavljivanje lične zamjenice povećalo prihvatljivost (**u mjesecima_i, što je u njima_i, boravio na kopnu*). Naime, lokativ lične zamjenice, *u njima*, ne bi imao vremensko značenje, već mjesno ili neko drugo, što bi narušilo semantičku koherenciju iskaza. S lokativom relativne zamjenice *koji* to se ne bi dogodilo jer bi bio u kontaktnom položaju s antecedentom (*u mjesecima_i, u kojima_i, je boravio na kopnu*), iz čije je semantike jasno da li se radi o mjestu ili o vremenu ili o nečem drugom.

4.2.2. Restriktivna priroda relativizatora *što_N*

Za relativizator *što_N* nisu ujednačena mišljenja o njegovoj restriktivnoj odnosno nerestriktivnoj prirodi. Tako Auwera & Kučanda (1985: 924), Raguž (1990: 105) smatraju da se *što_N* upotrebljava i u restriktivnim i u nerestrik-

28 Maček (1986: 41) navodi da u slučajevima kada bi antecedent imao u relativnoj rečenici funkciju priložne oznake *što_N* nije prihvatljiv kao relativizator, već je prihvatljiv ili zamjenički relativizator *koji* ili priložni relativizator.

tivnim relativnim rečenicama (*što* je u skladu s upotrebom relativizatora *koji* i s mogućnošću da ga $što_N$ zamijeni), Grickat (1967: 40-42) tvrdi da se $što_N$ prvenstveno koristi u nerestriktivnim relativnim rečenicama, a Browne (1986: 80-83, 128), Pranjković (1986: 15) tvrde da se $što_N$ prvenstveno koristi u restriktivnim relativnim rečenicama. Međutim, Browne, koji tvrdnju o restriktivnosti $što_N$ izvodi iz svojstva $što_N$ da pretpostavlja faktivnost, isto tako navodi da $što_N$ često ne podliježe ovom semantičkom ograničenju, pogotovo u novinskom stilu, te da je to semantičko ograničenje diskutabilno i, izgleda, više stilističke prirode.

Korpus koji sam analizirala pokazuje da se $što_N$ pojavljuje i u restriktivnim relativnim rečenicama, (32)-(34), i u nerestriktivnim (35)-(37):

- (32) Ovo će se saopćiti u prepisu utočnicim U DIJELU ŠTO SE NJIH TIČE i zanimanim ugovarateljem. (pSM:26)
- (33) Smije mu se nekakim smiješkom iz visoka, ko da gleda U PATULJKA, ŠTO SE UMIŠLJA HERKUL. (kJPK:12)
- (34) (...) i dok sirotica gledaše zanosnog govornika Tartalju, kao MAČAK ŠTO GLEDA BISKUPA (...). (kAGM:11)
- (35) Iz južne Azije znamo ZA A. SINENSIS GRAY, ŠTO JE JEDINA RIBA OVOG RODA ZA STALNO POZNATA IZ KITAJA (...). (zSB:10)
- (36) Okrom toga miriši po moljcima, štajerskim jabukama i DUNJAMA, ŠTO SE ŽUTE i rumene po starim, pocrnjelim, teškim hrastovim ormarima. (kAGM:16)
- (37) SAMO "ŠESTI", ŠTO JE DOŠAO POSLJEDNJI, DOSTOJANSTVENO, BEZ ŽURBE i kojeg su odmah propustili, drukčiji je radi zalizaka, godina i zlatnog cvikera. (kJPK:15)

Primjer (37) zanimljiv je zato što se se u njemu na isti antecedent odnose dvije relativne rečenice, međusobno povezane veznikom *i*. Prva od njih uvedena je relativizatorom $što_N$, a druga relativizatorom *koji*. Očekivalo bi se da ove dvije rečenice mogu doći i obrnutim redoslijedom jer njihova semantika nije zapreka tomu. Međutim, obrnut redoslijed ovih dviju rečenica nije moguć:

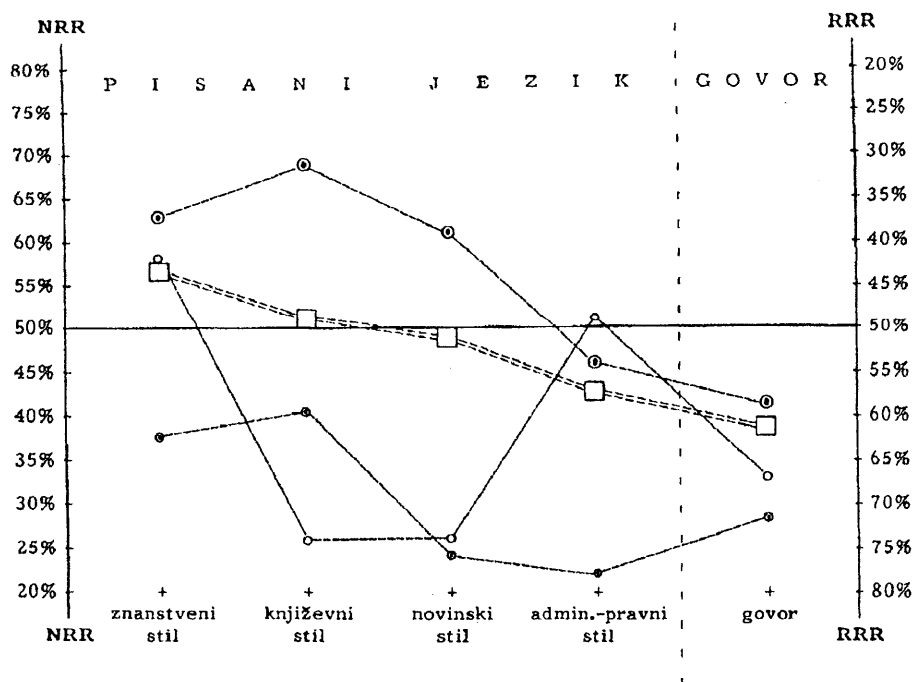
- (38) *SAMO "ŠESTI", KOJEG SU ODMAH PROPUSTILI i ŠTO JE DOŠAO POSLJEDNJI, drukčiji je (...).
- *SAMO "ŠESTI", KOJI JE DOŠAO POSLJEDNJI i ŠTO JE ODMAH PROPUŠTEN, drukčiji je (...).

Objašnjenje za različitu prihvatljivost (37) i (38) možemo tražiti samo u relativizatoru jer je on jedini dio relativnih rečenica koji smo mijenjali. Obje rečenice u (37) odnose se na već određenog referenta i stoga su obje nerestriktivne. No za drugu po redu od njih može se reći da je nerestriktivnija od prve. Veća nijansa nerestriktivnosti kod druge relativne rečenice uzrokovana je time što je referent ispred nje određeniji još i za dodatnu informaciju koju donosi prva relativna rečenica. U toj drugoj, nerestriktivnijoj rečenici više nije moguć relativizator $što_N$. Ovo nas vodi zaključku da $što_N$ ipak ima restriktivniju prirodu od *koji*. Budući da inače iza nerestriktivne relativne rečenice ne može doći restriktivna koja se odnosi na isti pojam, u skladu s tim je i da se restriktivniji $što_N$ ne može pojaviti nakon manje restriktivnog *koji*. Restriktivniju prirodu relativizatora $što_N$ u odnosu na relativizator *koji* potvrđuju i

podaci iz korpusa o ukupnom broju restriktivnih naspram nerestriktivnih relativnih rečenica uvedenih pojedinim relativizatorom:

	PISANI JEZIK									GOVOR	
	FUNKCIONALNI STILOVI								% - NRR 4		
	znanstveni		književni		novinski		adm.-pravni			% - RRR 4	% - RRR 4
	NRR RRR	%NRR %RRR	NRR RRR	%NRR %RRR	NRR RRR	%NRR %RRR	NRR RRR	%NRR %RRR	NRR RRR		
KOJI	293 173	62,9% 37,1%	127 57	69,0% 31,0%	489 306	61,5% 38,5%	97 114	46,0% 54,0%	59,8% 40,2%	28 39	41,8% 58,2%
ŠTON	30 36		38 36		15 31		7 35			1 3	
ŠTOS	2 46	37,4% 62,6%	3 32	40,4% 59,6%	0 75	24,3% 75,7%	0 14	22,2% 77,8%	31,1% 68,9%	0 2	28,6% 71,4%
ŠTOS·	17 0		5 0		19 0		7 0			1 0	
KAD	14 26		5 16		9 74		3 14			2 1	
GDJE	30 13		10 12		40 20		8 12			1 0	
KAKO	26 8		2 7		5 54		21 8			3 1	
TKO	0 6		0 11		0 32		0 3			0 5	
ČIJI	9 0		1 0		9 2		1 1			0 0	
KAKAV	3 6		0 7		1 3		0 0			0 1	
KOLIKO	0 3		0 2		0 5		5 0			0 0	
KUDA	0 0	57,6% 42,4%	0 3	26,2% 73,8%	1 1	26,4% 73,6%	2 0	51,3% 48,7%	40,4% 59,6%	0 0	33,3% 66,7%
ODAKLE	1 0		2 0		4 0		0 0			0 0	
DOK	0 2		0 0		0 4		0 0			0 0	
KAMO	1 0		0 1		2 0		0 0			0 1	
OTKUDA	2 0		1 0		0 0		0 0			0 0	
ČIM	1 0		0 0		0 0		0 0			0 0	
KOLIKI	0 0		0 0		0 1		0 0			0 0	
KAO ŠTO	0 0		0 0		1 0		0 0			0 3	
TE	0 0		0 0		1 1		0 0			0 0	
ukupno	429 319	57,4% 42,6%	194 184	51,3% 48,7%	594 610	49,3% 50,7%	151 201	42,9% 57,1%	50,2% 49,8%	36 56	39,1% 60,9%

Dijagram uz tabelu 2.

□ → % NRR/RRR u pojedinom funkcionalnom stilu

⊙ → % NRR/RRR s relativizatorom KOJI u pojedinom funkcionalnom stilu

● → % NRR/RRR s relativizatorima ŠTO u pojedinom funkcionalnom stilu

○ → % NRR/RRR s OSTALIM RELATIVIZATORIMA u pojedinom funkcionalnom stilu

$$%NRR + %RRR = 100\%$$

Iako je ukupno u pisanom jeziku broj restriktivnih i nerestriktivnih relativnih rečenica podjednak (50% : 50%), njihova zastupljenost kod svakog pojedinog relativizatora je različita.²⁹ Tako *koji* češće uvodi nerestriktivne relativne rečenice, a relativizatori *što* (i *što_N* i *što_S*) češće uvode restriktivne - dok među relativnim rečenicama koje *koji* uvodi nerestriktivne čine 60%, a restriktivne 40%, kod relativizatora *što_N*, koji je stilaska rezerva za *koji*, nerestriktivne čine 40%, a restriktivne 60%³⁰; kod relativizatora *što_S* omjer

29 O razlikama u restriktivnosti po funkcionalnim stilovima te o drugim posebnostima pojedinih funkcionalnih stilova vezanim za relativne rečenice v. u Kordić (1993c).

30 Zanimljivo je da *što_N* jedino u književnom stilu uvodi čak više nerestriktivnih nego restriktiv-

nerestriktivnih prema restriktivnima je 3% : 97%. Što_{S*} se razlikuje od prethodnih relativizatora po tome što nikad ne uvodi restriktivne relativne rečenice.

4.3. Još neki tipovi relativnih rečenica uvedenih pomoću što

Što se pojavljuje na mjestu veznika u različitim tipovima zavisnih rečenica. Za neke od njih smatram da se mogu ubrojiti u relativne rečenice, a kako ih u literaturi ne nalazim navedene kao takve, ovdje ću nešto reći i o njima.

Što kao sastavni dio složenog konektora *nego što* u slučajevima kad taj konektor uvodi rečenicu kojom se uspoređuju sadržaji dviju imeničkih sintagma ima ista svojstva kao i u naprijed opisivanim relativnim rečenicama - pokazuje jednaku ovisnost o antecedentu: ako bi antecedent bila imenica ili lična zamjenica, u sastavu složenog konektora *nego što* nalazi se što_N, (39), koji je praćen ličnom zamjenicom kad antecedent u relativnoj rečenici ima funkciju direktnog objekta; ako bi antecedent bila nelična zamjenica uz koju se ne podrazumijeva imenica, u sastavu složenog konektora *nego što* nalazi se što_S, (40), koji nije nikad praćen ličnom zamjenicom.

(39) O izgledu na Boku Kotorsku ne mogu biti ljepše riječi, NEGO ŠTO IH NAPISA NAŠ ČUVENI R. KATALINIĆ-JERETOV (...). (zDF:192)

⇒ *O izgledu na Boku Kotorsku ne mogu biti ljepše riječi, NEGO ŠTO NAPISA NAŠ ČUVENI PISAC.

(40) (...) ne nalazimo skoro ništa više NEGO ŠTO NAM JE VEĆ POZNATO PO HECKEL-U I KNER-U. (zSB:3)

⇒ *(...) ne nalazimo skoro ništa više NEGO ŠTO NAM GA NAPIŠAŠE HECKEL I KNER.

Kao što se vidi, ni u ovim primjerima, kao i inače u relativnim rečenicama, pokušaj ispuštanja lične zamjenice uz što_N odnosno pokušaj dodavanja lične zamjenice uz što_S ne daje ovjerenu rečenicu.

Konektor *kao što* u nekoliko je primjera upotrijebljen umjesto zamjeničkog relativizatora *kakav*:

(41) (...) da li je TAKO DESOLATNO STANJE bilo kada u hrv. domovini, KAO ŠTO JE DANAS (...). (gGZH:16)

(42) (...) jer znamo da veliki dio hrvatskoga naroda OVA KOV USTAV, KAO ŠTO STE GA VI UVELI, nije tražio. (gGZH:10)

U (42) se pojavljuje lična zamjenica koja unutar relativne rečenice iskazuje antecedentovu funkciju direktnog objekta, kao što je i inače slučaj kad je relativizator što_N (a nije slučaj kad je relativizator *kakav*). Za razliku od ovih primjera, u kojima je *kao što* veznik, ima primjera u kojima *kao što* prekriva jednako značenje kao priložni relativizator *kako* - a to je značenje 'na način na koji' (npr. *Gledaše kao što mačak gleda biskupa.*).

tivnih relativnih rečenica što je povezano s tim da se što_N baš u književnom stilu daleko najčešće koristi - kao stilska rezerva za *koji* - te je tako u književnom stilu češće u situaciji da zamjenjuje relativizator *koji* i u (za *koji* tipičnijim) nerestriktivnim relativnim rečenicama.

U rečenici *što se tiče x* riječ *što* ima svojstva relativizatora. Naime, konstrukcija *što se tiče x* "okamenjeni" je spoj riječi, koji funkcionira kao frazem. Na semantičkom planu taj frazem vrši tematizaciju one imeničke riječi koja se, kao promjenjivi dio frazema, nađe u njegovom sastavu. Porijeklom je relativna rečenica, *što* se vidi iz mogućnosti jednostavnog preoblikovanja (43)-(46) u relativne rečenice s antecedentom *o onom / u onom što se tiče x*. Relativizator je u tim rečenicama *što_S*. Pri "okamenjivanju" rečenice otpali su dijelovi bez kojih se sintaktički i semantički moglo. Tako je otpala zamjenica *ono*, antecedent, pa *što_S* u sebi sadrži i kataforičko i anaforičko značenje.

- (43) Napokon izjavljuje, da nije istinita tvrdnja ni ŠTO SE TIČE OBEĆANJA ODGODE OVOGA PITANJA (...). (pSM:3-4)
- (44) Naši su gubitci vrlo neznatni; sretniji su Japanci bili - ŠTO SE TIČE GUBITAKA - kod navale na jednu povisicu. (nO,Z,250:2)
- (45) Za životinjstvo, bilinstvo i čovjeka je onaj 1% vodenih para najvažniji, a ŠTO SE KLIME TIČE taj postotak vodenih para više vrijedi, nego li sav ostali zrak. (nNO,O21:1)
- (46) ŠTO SE DOTIČE BILJEŽKE JUČERAŠNJEGA "POKRETA" O NAVALI S JAJI, istina je ovo. (nO,Z,250:2)

Uvodeći načinsku, preciznije količinsku, poredbenu rečenicu u kojoj se izražava stupnjevanje radnje proporcionalno sa stupnjevanjem radnje u nadređenoj rečenici, *što* ima sintaktičku i semantičku ulogu priloga *koliko*:

- (47) Faktum je, da je vode na površini zemaljskoj sve manje, a ŠTO TEMPERATURA ZEMLJE VIŠE PADA, *to* će i voda prodrijeti u dublje i dublje naslage. (nNO,O,21:1)
- (48) ŠTO SU NAM POJMOVI I DOJMOVI JAČI i bistriji, *to* će se oni čvršće i trajnije usjeći u pamet. (kJT:24)
- (49) (...) dapače ŠTO ĆE BITI ŽIVLJA BORBA, *to* će razvitak biti jači i brži. (nRNL,R,103:1)
- (50) A ŠTO SE OVA IDEJA U ZBILJSKOM ŽIVOTU DALJE ZAKORJENJUJE, *to* opeta društvo u njezinu duhu postaje zrelije (...). (nNO,O,21:3)

Kao *što* zavisnoj rečenici uvedenoj pomoću *koliko* odgovara korelativ *toliko*, tako u (47)-(50) zavisnim rečenicama uvedenim pomoću *što* odgovara korelativ *to*. *Što* se, poput priloga *koliko*, u ovakvim rečenicama javlja uvijek u istom obliku. Budući da rečenice tipa (47)-(50) uvedene pomoću *koliko* imaju status relativnih rečenica - *koliko* u njima pokriva značenje 'u onoj mjeri u kojoj' -, onda i iste rečenice uvedene pomoću *što* imaju status relativnih rečenica - *što* u njima također pokriva značenje 'u onoj mjeri u kojoj'. *Što* je u ovakvim rečenicama najbližnji prilogu pa ako bi neki tip konektora *što* trebao imati kategorijalni status priloga, onda bi takav status najviše priličio upravo ovom tipu konektora *što*.

5. Zaključak

Od svih relativnih rečenica prikupljenih u korpusu 60% ih je uvedeno zamjeničkim relativizatorom *koji*, 20% relativizatorom *što*, a ostali rela-

tivizatori, njih petnaestak, uvode preostalih 20% rečenica. Za razliku od drugih relativizatora, relativizator *što* sačinjavaju dva relativizatora - sklonjivi *što_S* i nesklonjivi *što_N*. Dok sklonjivi *što_S* ima padežnu paradigmu kao i upitna zamjenica *što*, može se pojaviti s prijedlogom, iskazuje svojim oblikom sintaktičku funkciju antecedenta u relativnoj rečenici, nesklonjivi *što_N* uvijek se pojavljuje u obliku koji odgovara nominativu i akuzativu upitne zamjenice *što*, ne može se pojaviti neposredno iza prijedloga, ne iskazuje svojim oblikom sintaktičku funkciju antecedenta u relativnoj rečenici. Za iskazivanje te funkcije u relativnoj rečenici uvedenoj pomoću *što_N* koristi se lična zamjenica, koja ima jednaku referenciju kao i antecedent, i koja se nikad ne pojavljuje u relativnoj rečenici uvedenoj pomoću *što_S*. Ukoliko bi antecedent imao unutar relativne rečenice funkciju subjekta, tada se ni uz *što_N* ne pojavljuje lična zamjenica, ali ako bi antecedent imao funkciju direktnog objekta, tada se lična zamjenica uz *što_N* uvijek pojavljuje kad antecedent označava nešto živo, a gotovo uvijek se pojavljuje i kad antecedent označava nešto neživo. Korpus pokazuje i da u slučajevima kada antecedent u relativnoj rečenici ne bi imao funkciju subjekta ili direktnog objekta, već neku drugu funkciju, u pravilu se ne koristi kao relativizator *što_N*, nego se koristi zamjenički relativizator *koji* ili, ovisno o sintaktičkoj funkciji, neki priložni relativizator. Dok se relativizator *koji*, najučestaliji relativizator, ne može pojaviti na mjestu relativizatora *što_S* - tj. ne može se pojaviti uz one (nelične) zamjeničke antecedente uz koje se imenica ne podrazumijeva i ne može se pojaviti kad je čitava rečenica antecedent -, uvijek se može pojaviti na mjestu relativizatora *što_N*. Naime, *što_N* ima jednake antecedente kao i *koji* - to su, u pravilu, imenice, lične zamjenice i zamjenice uz koje se imenica podrazumijeva. Stoga se *što_N* i koristi kao stilaska rezerva za izbjegavanje ponavljanja najučestalijeg relativizatora, zamjenice *koji*. Korpus pokazuje da postoje razlike u zastupljenosti relativizatora *koji* naspram relativizatora *što_N* po pojedinim funkcionalnim stilovima. Vidljivo je da rast upotrebe relativizatora *koji* od stila do stila prati isto toliki pad upotrebe relativizatora *što_N*: u književnom stilu je omjer zastupljenosti *koji* naspram *što_N* 49%:20%, u administrativno-pravnom stilu je 60%:12%, u znanstvenom 62%:9%, a u novinskom 66%:4%. Novinski stil je najbliži govorenom jeziku, u kojem je ova razlika još izrazitija. Dakle, upotreba relativizatora *što_N* najveća je u književnom stilu, koji zbog naglašenog stilskog dotjerivanja najviše koristi stilsku rezervu za izbjegavanje ponavljanja najučestalijeg relativizatora. Korpus pokazuje da postoji i razlika u restriktivnosti između *koji* i *što_N*. Naime, među relativnim rečenicama koje *koji* uvodi restriktivne čine 40%, a nerestriktivne 60%, dok je među relativnim rečenicama koje *što_N* uvodi obrnuto, restriktivne čine 60%, a nerestriktivne 40%. Restriktivnija priroda relativizatora *što_N* uzrokuje da taj relativizator ne može uvesti relativnu rečenicu ispred koje se već nalazi jedna relativna rečenica uvedena relativizatorom *koji* koja se odnosi na isti antecedent (dok je obrnut redosljed relativizatora moguć). To je povezano s pravilom da iza nerestriktivne relativne rečenice ne može doći restriktivna koja se odnosi na isti (i već određeni) antecedent. Sklonjivi relativizator *što_S* još češće uvodi restriktivne relativne rečenice (93%:3%) jer se kao njegovi antecedenti najčešće pojavljuju pokazna

zamjenica *ono* i opća zamjenica *sve*, koje zahtijevaju restriktivnu odredbu, a često uvodi i slobodne relativne rečenice, koje su same po sebi restriktivne. Podtip relativizatora *što_S* - *što_{S*}* -, koji za antecedent ima čitavu rečenicu, razlikuje se od drugih relativizatora i po tome što uvijek uvodi nerestriktivne relativne rečenice. Na osnovi razlike u svojstvima koju relativizatori *što_S* i *što_N* pokazuju, *što_S* ubrajam u zamjeničke relativizatore, a *što_N* u vezničke relativizatore. Kao i veznički relativizatori u nekim drugim jezicima tako i *što_N* nikad ne uvodi slobodne relativne rečenice. Među rečenicama uvedenim pomoću *što* koje u literaturi obično nisu ubrojene u relativne, a za koje se u ovom radu pokazuje da *što* u njima ima, ovisno o antecedentu, svojstva ili zamjeničkog relativizatora *što_S* ili vezničkog relativizatora *što_N*, izdvaja se grupa rečenica u kojoj *što* ima sintaktičku i semantičku ulogu priloga *koliko*. Takav tip relativizatora *što* najslabiji je prilogu.

Izvori /po funkcionalnim stilovima/

(→ukupno svi stilovi = 366 str. + 43 str. (novinske) = 2774 relativne rečenice)

KNJIŽEVNI STIL (→ukupno književni stil = 137 str. = 378 relativnih rečenica)

- (kAGM) Matoš, Antun Gustav - Novo iverje, Skice i sličice, Zagreb, 1900, str.: 1-20. /novela/
 (kAK) Kovačić, Ante - Izabrane pjesme, Zagreb, 1908, str.: 1-20. /poezija/
 (kIK) Kozarac, Ivan - Slavonska krv, Vinkovci, 1906, str.: 1-20. /novela/
 (kIV) Yojnović, Ivo - Novele, I knjiga: Perom i olovkom, Zagreb, 1910, str.: 7-26. /novela/
 (kJPK) Polić, Janko Kamov - Na rođenoj grudi, (dramatizovana studija), Zagreb, 1907, str.: 3-20. /drama/
 (kJT) Truhelka, Jagoda - U carstvu duše. Listovi svojoj učeniци. Osijek, 1910, str.: 21-29, 164, 319-328. /pismo/
 (kVN) Novak, Vjenceslav - Disonance, Zadar, 1906, str.: 1-19. /novela/

ADMINISTRATIVNO-PRAVNI STIL (→uk. ad.-pravni stil = 84 str. = 352 relativne rečenice)

- (pLJ) Ljetopis JAZU za godinu 1905, 20. svezak, Zagreb, 1906, str.: 17-36. /zapisnici sa sjednice/
 (pNKH) Naredba kraljevske hrvatsko-slavonske-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 2. II. 1900, str.: 1-20.

- (pNZN) Naputak za nadziranje sajmova i prošćenja (hramova, zborova), Zagreb, 1910, str.: 4-16.
- (pSM) Šlučaj Mravinac u pravnom svjetlu, Izvješće o sjednici općinskoga vijeća u Splitu, dneva 21. studenoga 1907, Split, 1907. str.: 3-14, 19-26.
- (pZON) Zakon o nužnim prolazima od 6. travnja 1906, prikazao Dragan Šašel, Zagreb, 1907, str.: 8-14, 30-33.

ZNANSTVENI STIL (→ukupno znanstveni stil = 128 str. = 748 relativnih rečenica)

- (zAS) Škabičevskij, A. - Povjest novije ruske književnosti, /Martin Lovrenčić/, Matica hrvatska, knj. XXXIII, 1907, str.: V-XV, 33-34, 49-50.
- (zDF) Franić, Dragutin - S gjacima kroz Bosnu-Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju, Jadransko more, Istru, (Trst, Mletke, Rijeku) i Hrvatsku, Donja Tuzla, 1901, str.: 18, 32, 36-38, 48, 80, 82, 191-192, 298-299, 385.
- (zDH) Hirc, Dragutin - "Revizija hrvatske flore", Rad JAZU, knj. 179, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1909, str.: 52.
- (zFM) Marković, Franjo - Razvoj i sustav obćenite estetike, Zagreb, 1903, str.: 1-10.
- (zFŠ) Šišić, Ferdo - Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350-1416), Zagreb, 1902, str.: III-IV, 1-13, 15-21, 25-35, 130, 133.
- (zJH) Hadži, J. - "Ontogeneza i filogeneza hidromeđuze", Rad JAZU, knj. 179, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1909, str.: 68-69, 71-75.
- (zJM) Majcen, Juraj - "O nekojim vlastitostima Duprucq-ove sjekotine stošca", Rad JAZU, knj. 149, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1902, 70-74.
- (zMK) Kišpatić, M. - "Dacit od Moždjenca kod Novoga Marofa", Rad JAZU, knj. 179, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1909, str.: 63-65.
- (zSB) Brusina, S. - "Naše jesetre", Rad JAZU, knj. 149, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1902, str.: 1-15.
- (zSS) Srkulj, Štjepan - Izvori za hrvatsku povijest, Zagreb, 1910, /riječ pisca = dvije strane/.
- (zSŠ) Škreb, Štjepan - "Utjecaj zemaljske rotacije na gibanja atmosfere", Rad JAZU, knj. 179, matematičko-prirodoslovni razred, Zagreb, 1909, str.: 177-187.
- (zVM) Mažuranić, Vladimir - Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, sv. II, JAZU, Zagreb, 1909, str.: 177-180, 185-186, 190-192, 194, 199.

NOVINSKI STIL (→ukupno novinski stil = 43 str. (novinske) = 1204 relativne rečenice)

- (nD,D,2) Dubrovnik, Dubrovnik, god. XV, 2 (1906), str.: 1-4.
 (nH,Z,252) Hrvatska, Glasilo stranke prava, Zagreb, 252 (1902), str.: 1.
 (nN,Z,177) Novosti, Zagreb, god. III, 177 (1909), str.: 1-4.
 (nN,Z,178) Novosti, Zagreb, god. III, 178 (1909), str.: 1-4.
 (nN,Z,179) Novosti, Zagreb, god. III, 179 (1909), str.: 2-3.
 (nNO,O,1) Narodna obrana, Osiek, god. I., 1 (1902), str.: 1-7.
 (nNO,O,21) Narodna obrana, Osiek, god. I., 21 (1902), str.: 1-3.
 (nO,Z,250) Obzor, Zagreb, god. XLV, 250 (1904), str.: 1-4.
 (nRNL,R,103) Riečki Novi List, Rieka, god. III, 103 (1909), str. 1-4.
 (nRNL,R,104) Riečki Novi List, Rieka, god. III, 104 (1909), str. 1-4.
 (nRNL,R,105) Riečki Novi List, Rieka, god. III, 105 (1909), str. 1.
 (nVIO,V,2) Vinkovci i okolica, Vinkovci, god. XII, 2 (1908), str.: 1-3.
 (nVIO,V,3) Vinkovci i okolica, Vinkovci, god. XII, 3 (1908), str.: 1-2.

GOVOR (→ukupno govor = 17 str. = 92 relativne rečenice)

- (gGZH) Govori zastupnika hrvatskoga naroda Ivana Nep. Jemeršića izrečeni u saboru kraljevine Hrvatske u Zagrebu (po stenografskom zapisniku), Zagreb, 1910, str.: 5-21. /Virovitičanin/

Literatura

- Anić, Vladimir (1991), *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb
- Auwera, Johan van der & Kučanda, Dubravko (1985), "Pronoun or conjunction - the Serbo-Croatian invariant relativizer *što*", *Linguistics*, 23, 917-962.
- Barić, Eugenija i dr. (1990), *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Bauer, Jaroslav (1960), *Vývoj českého souvětí*, Praha.
- Belić, Aleksandar (1950), *Istorija srpskohrvatskog jezika, knj. II, sv. 1: Reči sa deklinacijom*, Beograd.
- Belić, Aleksandar (1954), "O sintaktičkoj konstrukciji sa svezicom *što*", *Naš jezik*, VI, 1-2, 1-6.
- Brabec, Ivan & Hraste, Mate & Živković, Sreten (1965), *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Zagreb.
- Browne, Wayles (1986), *Relative Clauses in Serbo-Croatian in Comparison with English*, *New Studies 4, YSCEP*, Zagreb.
- Dmitriev, Petr Andreevič (1970), "Evoljucija sredstv' podčinenija prisubstantivno-otnositel'nyh pridatočnyh v serbohrvatskom jazyke", *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XIII, 1, 119-133.

- Dmitriev, Petr Andreevič (1972), "K voprosu o variativnosti prisubstantivno-otnositel'nyh pridatočnyh v serbohorvatskom jazyke", u *Issledovanija po serbohorvatskomu jazyke*, Moskva, 276-323.
- Florschütz, Josip (¹1940), *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole*, Zagreb.
- Gallis, Arne (1956), *The Syntax of Relative Clauses in Serbo-Croatian, Viewed on a Historical Basis*, Oslo.
- Gołąb, Zbigniew (1972), "The Relative Clauses in Slavic: Common Slavic and North Slavic", *The Chicago Which Hunt, Papers from the Relative Clause Festival*, P. Peranteau i dr. (ur.), Chicago, 30-39.
- Grickat, Irena (1967), "Relativno koji i što", *Naš jezik*, XVI, 1-2, 32-48.
- Grickat, Irena (1975), *Studije iz istorije srpskohrvatskog jezika*, Beograd.
- Ivšić, Stjepan (1970), *Slavenska poredbena gramatika*, Zagreb.
- Katičić, Radoslav (²1991), *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Nacrt za gramatiku*, Zagreb.
- Klajn, Ivan (1985), *O funkciji i prirodi zamenica*, Beograd.
- Kordić, Snježana (1992), "Ekstraponirana relativna rečenica", *Suvremena lingvistika*, XVIII, 34, 133-1
- Kordić, Snježana (1992a), "Determinator kao znak restriktivnosti/nerestriktivnosti relativne rečenice u hrvatskom jeziku", *Croatica, Prilozi za XI. međunarodni kongres slavista u Bratislavi, XXIII-XXIV*, 37-38-39, 151-166.
- Kordić, Snježana (1992b), "Relativna rečenica - gramatičke nedoumice", *Strani jezik u dodiru s materinskim jezikom*, M. Andrijašević & Y. Vrhovac (ur.), Zagreb, 151-157.
- Kordić, Snježana (1992c), "Determinator - vrsta riječi ili funkcionalni razred?", *Suvremena lingvistika*, XVIII, 33, 27-32.
- Kordić, Snježana (1993), "Priložni relativizatori" *Filologija*, 22.
- Kordić, Snježana (1993a), "Slobodna relativna rečenica", *Fluminensia*, V, 1-2, 147-157.
- Kordić, Snježana (1993b), "Koji i kojega", *Jezik*, XL, 4, 103-108,
- Kordić, Snježana (1993c), "Funkcionalnostilska raslojenost jezika", *Trenutak sadašnjosti u učenju jezika*, M. Andrijašević & Y. Vrhovac (ur.), Zagreb.
- Kordić, Snježana (1993d), "Relativna rečenica s formalnim antecedentom", *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, knj. 28.
- Kordić, Snježana (1993e), "Relativna rečenica u Reljkovićevu *Satiru* i jeziku 20. stoljeća", *Barok u Slavoniji*, J. Matanović (ur.), Osijek.
- Kordić, Snježana (1993f), *Zamjenjivačko-upućivačke riječi u rečenici i tekstu*, doktorska disertacija na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.
- Kučanda, Dubravko & Auwera, Johan van der (1987), "Bilješka o što i that", *Strani jezici*, XVI, 1, 2-11.

- Kurzová, Helena (1981), *Der Relativsatz in den indoeuropäischen Sprachen*, Hamburg.
- Kuzmić, Rikard (1963), "Paralelna upotreba nepromjenljive odnosno zamjenice sa dopunom u raznim jezicima", *Ivšićev zbornik*, Zagreb, 225-230.
- Lehmann, Christian (1984), *Der Relativsatz: Typologie seiner Strukturen; Theorie seiner Funktionen; Kompendium seiner Grammatik*, Tübingen.
- Maček, Dora (1975), "Relatives in English and Their Serbo-Croatian Equivalents", *Studies 6, YSCECP*, R. Filipović (ur.), Zagreb, 27-62.
- Maček, Dora (1986), *Relativization in English and Serbo-Croatian, New Studies 3, YSCECP*, Zagreb.
- Maretić, Tomo (³1963), *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Mrazović, Pavica & Vukadinović, Zora (1990), *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad.
- Pavešić, Slavko (1971), *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb.
- Pranjković, Ivo (1984), *Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb.
- Pranjković, Ivo (1986), "Koji i što", *Jezik*, 34, 1, 10-17.
- Pranjković, Ivo (1993), *Hrvatska skladnja*, Zagreb.
- Raguž, Dragutin (1990), *Priroda i funkcija nepromjenljivog relativna što*, doktorska disertacija na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.
- Rešetar, Milan (²1922), *Elementar Grammatik der kroatischen (serbischen) Sprache*, Zagreb.
- Riemsdijk, Henrik van (1989), "Swiss Relatives", *Sentential Complementation and the Lexicon*, Dordrecht, 343-354.
- Rudin, Catherine (1986), *Aspects of Bulgarian Syntax: Complementizers and WH Constructions*, Columbus.
- Silić, Josip (1984), *Od rečenice do teksta*, Zagreb.
- Smits, Reinier J. C. (1990), *The Relative and Cleft Constructions of the Germanic and Romance Languages*, Dordrecht.
- Stanojević, Živojin & Popović, Ljubomir & Micić, Stevan (1989), *Savremeni srpskohrvatski jezik i kultura izražavanja*, Beograd & Novi Sad.
- Stevanović, Mihailo (1939), "Naporedna upotreba zamenice koji i odnosnih sveznica da, gde, kako, te i što", *Naš jezik*, VI, 7-8, 202-210.
- Stevanović, Mihailo (⁵1991), *Savremeni srpskohrvatski jezik, knj. II, Sintaksa*, Beograd.
- Strohal, R. (1928), *Gramatika današnjeg hrvatskoga književnoga jezika, II. dio, Sintaksa*, Zagreb.
- Težak, Stjepko & Babić, Stjepan (⁸1992), *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Veber, Adolfo Tkalčević (1876), *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*, Zagreb.

Vitezić, Mladen (1973), "Relative Clauses in English and Croatian", *Reports 8, YSCECP*, R. Filipović (ur.), Zagreb, 165-224.

The Relativizer što

This paper distinguishes two types of relativizer *što*: declinable *što_S* and indeclinable *što_N*. They differ in the ability of following a preposition, introducing a free relative clause; only one of them is replaceable by the pronominal relativizer *koji*, etc. A corpus gathered on the basis of functional styles of Croatian has been used to analyze the features of *što_S* and *što_N*. The paper presents the differences among functional styles in the use of *što_N*, the restrictiveness of the relative clauses introduced by *što_N* and *što_S* in comparison with restrictiveness of the relative clauses introduced by other relativizers, differences among relativizers in their antecedents, the usage of the resumptive pronoun in relative clauses introduced by *što_N*, etc. Some questionable clauses introduced by *što* have also been analysed. The author's conclusion is that they can be considered relative clauses.